

Проблеми національної економіки

УДК 336.74:336.71

Копилюк Оксана Іванівна

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансово-економічної безпеки та банківського бізнесу
Львівський торговельно-економічний університет*

Копылюк Оксана Ивановна

*доктор экономических наук, профессор,
заведующий кафедрой финансово-экономической
безопасности и банковского бизнеса
Львовский торгово-экономический университет*

Korylyuk Oksana

*Doctor of Science in Economics, Professor,
Head of the Department of Financial and Economic Security and Banking
Lviv University of Trade and Economics
ORCID: 0000-0002-0977-1309*

Кульчицька Христина Мар'янівна

*здобувач вищої освіти освітнього рівня «магістр»
спеціальності «Менеджмент»
освітньої програми «Управління фінансово-економічною безпекою»
Львівський торговельно-економічний університет*

Кульчицкая Кристина Марьяновна

*соискатель высшего образования образовательного уровня «магистр»
специальности «Менеджмент»
образовательной программы
«Управление финансово-экономической безопасностью»
Львовский торгово-экономический университет*

Kulchytska Khrystyna

Master's Degree in Higher Education Specialty "Management"

Financial and Economic Security Management Educational Program

Lviv University of Trade and Economics

**СТАН ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЗМІЦНЕННЯ ГРОШОВО-
КРЕДИТНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ
СОСТОЯНИЕ И ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ УКРЕПЛЕНИЯ
ДЕНЕЖНО-КРЕДИТНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНЫ
STATE AND MAIN DIRECTIONS OF STRENGTHENING MONETARY
SECURITY OF UKRAINE**

***Анотація:** В статті окреслено місце та роль грошово-кредитної безпеки у захищеності національної економіки від загроз і викликів в умовах фінансової глобалізації. Запропоновано методичний підхід до оцінювання рівня грошово-кредитної безпеки на основі розрахунку і моніторингу системи індикаторів та порівняння їх із пороговими значеннями.*

Здійснено інтегральне оцінювання грошово-кредитної складової безпеки в розрізі основних індикаторів, таких як: питома вага готівки поза банками в загальному обсязі грошової маси, різниця між процентними ставками за кредитами, наданими депозитними корпораціями у звітному періоді, та процентними ставками за депозитами, залученими депозитними установами, рівень середньозваженої процентної ставки за кредитами, наданими депозитними корпораціями в національній валюті, відносно індексу споживчих цін, частка споживчих кредитів, наданих домогосподарствам, у загальній структурі кредитів, наданих резидентам, питома вага довгострокових кредитів у загальному обсязі наданих кредитів

(скорегований на курсову різницю), загальний обсяг вивезення фінансових ресурсів за межі країни. Здійснено комплексне оцінювання рівня грошово-кредитної безпеки України за 2014-2018рр. Констатовано стабільно низький рівень її протистояння внутрішнім і зовнішнім викликам та загрозам.

Запропоновано основні напрями зміцнення грошово-кредитної системи України з позицій безпекоорієнтованого підходу, найбільш вагомими з яких вважаємо: зменшення частки готівки поза банками в загальному обсязі грошової маси, забезпечення здорової конкуренції на грошово-кредитному ринку, припинення непродуктивного відтоку капіталу із української економіки, подальша лібералізація процентної політики НБУ, проведення політики таргетування інфляції, вдосконалення процентної політики, активізація роботи щодо залучення коштів фізичних осіб на довгостроковій основі, запобігання відтоку депозитів з банківської системи.

Ключові слова: *грошово-кредитна безпека, індикатори грошово-кредитної безпеки, інтегральне оцінювання рівня грошово-кредитної безпеки України.*

Анотація: *В статті обозначены место и роль денежно-кредитной безопасности в защищенности национальной экономики от угроз и вызовов в условиях финансовой глобализации. Предложен методический подход к оценке уровня денежно-кредитной безопасности на основе расчета и мониторинга системы индикаторов и сравнения их с пороговыми значениями.*

Осуществлено інтегральное оценивание денежно-кредитной составляющей безопасности на основании основных индикаторов, таких как: удельный вес наличности вне банков в общем объеме денежной массы, разница между процентными ставками по кредитам,

предоставленным депозитными корпорациями в отчетном периоде и процентными ставками по депозитам, которые привлечены депозитными учреждениями, уровень средневзвешенной процентной ставки по кредитам, которые предоставлены депозитными корпорациями в национальной валюте, относительно индекса потребительских цен, доля потребительских кредитов, предоставленных домохозяйствам, в общей структуре кредитов, предоставленных резидентам, удельный вес долгосрочных кредитов в общем их объеме, общий объем вывоза финансовых ресурсов за пределы страны и другие.

Осуществлено комплексное оценивание уровня денежно-кредитной безопасности Украины в период 2014-2018гг. Констатировано стабильно низкий уровень ее противостояния внутренним и внешним вызовам и угрозам.

Предложены основные направления укрепления денежно-кредитной системы Украины с позиций подхода, ориентированного на безопасность. Наиболее важными из них считаем: уменьшение доли наличности вне банков в общем объеме денежной массы, обеспечение здоровой конкуренции на денежно-кредитном рынке, прекращение непродуктивного оттока капитала из украинской экономики, дальнейшая либерализация процентной политики НБУ, проведение политики таргетирования инфляции, совершенствования процентной политики, активизацию работы по привлечению средств физических лиц на долгосрочной основе, предотвращение оттока депозитов из банковской системы.

Ключевые слова: *денежно-кредитная безопасность, индикаторы денежно-кредитной безопасности, интегральное оценивание уровня денежно-кредитной безопасности Украины.*

Summary. *The article outlines the place and role of monetary security in protecting the national economy from threats and challenges in the face of*

financial globalization. A methodological approach to assessing the level of monetary security based on the calculation and monitoring of the system of indicators and comparing them with thresholds is proposed.

The monetary and credit security component has been integrated into the main indicators, such as: the share of cash outside banks in the total amount of money, the difference between the interest rates on loans granted by deposit-taking corporations in the reporting period, and interest rates on deposits with institutions, level of weighted average interest rate on loans granted by deposit-taking corporations in national currency relative to the consumer price index, share of consumer loans to households in the total structure of loans to residents, share of long-term loans in the total amount of loans granted, total export of financial resources outside the country.

Complex assessment of the level of monetary and credit security of Ukraine for 2014-2018 has been carried out. It has been consistently low in confronting internal and external challenges and threats.

The basic directions of strengthening of the monetary system of Ukraine from the positions of the security-oriented approach are offered, the most important of which are: reduction of the share of cash outside the banks in the total volume of money supply, ensuring healthy competition in the monetary market, termination of unproductive capital outflow from the Ukrainian economy. NBU interest rate policy, inflation targeting policy, improvement of interest rate policy, intensification of work on attracting funds of physical persons be long term, preventing the outflow of deposits from the banking system.

Key words: *monetary security, indicators of monetary security, integrated assessment of the level of monetary security of Ukraine.*

Постановка проблеми. *Забезпечення високого рівня грошово-кредитної безпеки України є актуальною проблемою сьогодення, адже*

вона визначально впливає на стан розвитку фінансового ринку, економіки країни та окремих суб'єктів господарювання. Оскільки грошово-кредитна безпека є важливою складовою фінансової, то її рівень визначає не лише основні макро- й мікроекономічні параметри, але й забезпечує цінову стабільність, керованість інфляційних процесів й насиченість грошовою масою потреб суб'єктів економічних відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями грошово-кредитної безпеки національної економіки займалися багато вітчизняних науковців. Зокрема, О. Бандурка, О. Барановський, О. Власюк, В. Геєць, О. Гудзовата, С. Дячек, І. Доценко, О. Коваленко, В. Мартиненко, Г. Смоквіна та інші. Однак, визначення методичного інструментарію оцінювання рівня грошово-кредитної безпеки в умовах політичної й фінансової нестабільності на тлі військового конфлікту на Сході України та пошук шляхів його удосконалення потребують подальших наукових досліджень.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є оцінка стану грошово-кредитної безпеки України та окреслення основних напрямів її зміцнення.

Виклад основного матеріалу. Національна безпека - основа суверенності будь-якої держави, запорука сталого соціально-економічного розвитку. Її невід'ємним атрибутом є ефективна система економічної безпеки й фінансової зокрема. Вагомим елементом підсистеми фінансової безпеки є грошово-кредитна безпека, оскільки монетарна сфера виступає одним із вирішальних чинників надійності та ефективності функціонування всієї економічної системи. Саме сектор грошового обігу і кредиту є найбільш чутливим до змін у внутрішньому й зовнішньому середовищі та впливає на перебіг багатьох процесів у країні.

В умовах економічної глобалізації, соціально-економічної кризи й складної воєнно-політичної ситуації питання оцінки грошово-кредитної безпеки України та забезпечення її належного рівня мають особливе

значення. Оцінка рівня безпеки є початковим етапом управління процесом забезпечення захищеності національної економіки від загроз і викликів, адже від достовірності її результатів залежить ефективність державного управління [4, с.132].

Грошово-кредитна безпека – це стан грошово-кредитної системи, що забезпечує всіх суб'єктів національної економіки якісними та доступними кредитними ресурсами в обсягах та на умовах, сприятливих для досягнення економічного зростання національної економіки [5].

Рівень грошово-кредитної безпеки визначається на підставі розрахунку і моніторингу системи індикаторів та порівняння їх із пороговими значеннями, відхилення від яких призводить до небезпечного стану національної економіки, що загрожує суверенітету держави, забезпеченню її національних інтересів.

Міністерством економічного розвитку і торгівлі України визначено перелік основних індикаторів стану грошово-кредитної безпеки, які використовуються для розрахунку інтегрального індексу економічної безпеки. Значення індикаторів визначають рівень безпеки як критичний, небезпечний, незадовільний, задовільний чи оптимальний [5].

Динаміку основних індикаторів рівня грошово-кредитної безпеки України у 2014-2018 роках наведено у табл.1.

Таблиця 1

Основні індикатори грошово-кредитної безпеки України у 2014-2018 роках

Показники	Роки					Порогові значення індикатора (оптимальний, задовільний, незадовільний, небезпечний, критичний)
	2014	2015	2016	2017	2018	
Питома вага готівки поза банками в загальному обсязі грошової маси, %						20
						22
	29,57	28,44	28,51	27,51	28,46	25
						30
						35

Різниця між процентними ставками за кредитами, наданими депозитними корпораціями у звітному періоді, та процентними ставками за депозитами, залученими депозитними установами (крім НБУ), %	4,79	6,76	4,85	6,13	4,90	3; 4 2; 5 1; 6 0; 9 -1; 11
Рівень середньозваженої процентної ставки за кредитами, наданими депозитними корпораціями (крім НБУ) в національній валюті, відносно індексу споживчих цін, %	-6,32	-22,22	4,98	4,74	13,82	3; 5 1; 7 -1; 9 -3; 11 -7; 15
Частка споживчих кредитів, наданих домогосподарствам, у загальній структурі кредитів, наданих резидентам, %	20,25	17,40	16,02	16,75	18,26	5; 9 4; 12 3; 15 2; 18 1; 21
Питома вага довгострокових кредитів у загальному обсязі наданих кредитів (скорегований на курсову різницю), %	16,64	15,19	23,82	25,81	22,46	60 50 40 30 25
Загальний обсяг вивезення фінансових ресурсів за межі країни, млрд. дол. США	11,9	15,6	15,1	14,3	14,3*	1,0 2 5 10 15

*дані відсутні, для розрахунку інтегрального індикатора грошово-кредитної безпеки взяті на рівні попереднього року.

Джерело: складено авторами на основі [5; 7; 8]

Наведені у табл.1 показники вказують на відсутність чіткої динаміки та суттєві загрози грошово-кредитній безпеці України, які ускладнюють реалізацію національних економічних інтересів.

Питома вага готівки поза банками у загальному обсязі грошової маси повинна знаходитись в діапазоні 20-22% (оптимальне значення): розмір індикатора менше 20% свідчить про слабку мобільність економіки, а більше 22% - про високий рівень її монетизації, що може призвести до негативних наслідків. В досліджуваному періоді спостерігається надмірна питома вага готівки поза банками у загальному обсязі грошової маси: даний показник перевищує незадовільний рівень безпеки, а в 2014 році

наблизився до небезпечного рівня (30%) і склав 29,57%. Це свідчить про зменшення довіри до фінансових установ, намагання населення тримати гроші у вигляді готівки, а, отже, про існування суттєвих загроз, які пов'язані із заощадженням грошей у банках. Значна частка готівки може спричинити тінізацію економіки, викликати труднощі у сфері контролю з боку центрального банку за грошовими агрегатами та пропозицією грошей в цілому, знизити дієвість монетарних інструментів та можливість держави впливати на динаміку інфляційних процесів у країні.

Різниця між процентними ставками за кредитами, наданими депозитними корпораціями, та процентними ставками за залученими депозитами в 2014-2018 роках є вищою за оптимальне значення (3-4%) та доволі нестабільною. Так, якщо в 2014, 2016 та 2018 роках цей показник близький до задовільного (5%) значення, то в 2015 й 2017 роках він знаходився між незадовільним та небезпечним рівнями грошово-кредитної безпеки (6-9%), що обумовлено мінливістю цін (як за кредитами, так і депозитами) на ринку позичкових капіталів внаслідок стрімких коливань індексу споживчих цін, високих інфляційних очікувань з боку суспільства та підвищеного ризику діяльності суб'єктів економіки.

Чинник інфляції враховано у розрахунку індикатора рівня процентної ставки за кредитами, наданими депозитними корпораціями в національній валюті відносно індексу споживчих цін, оптимальне значення для якого складає 3–5% [5]. Від'ємне значення показника у 2014 і 2015 роках вказує на серйозні кризові явища в економіці і критичність грошово-кредитної безпеки. Встановлюючи процентні ставки за кредитами нижчими за індекс споживчих цін, банки намагалися втримати попит на кредитні ресурси, однак це негативно вплинуло на результати їх фінансової діяльності та стійкості. У 2016 та 2017 роках спостерігалось значне покращення ситуації, про що свідчило оптимальне значення індикатора в цей період. Однак, у 2018 році показник середньозважених

процентних ставок за кредитами, наданими депозитними корпораціями в національній валюті, відносно індексу споживчих цін наближався до критичного рівня, що стало наслідком нових дисбалансів у грошово-кредитній сфері: підвищення відсоткових ставок за кредитами на тлі зниження облікової ставки НБУ та індексу інфляції.

Частка споживчих кредитів, наданих домогосподарствам, в загальному обсязі наданих кредитів (оптимальне значення 5-9%) у 2014 році була наближеною до критичного рівня, впродовж 2015-2017 років мала незначну тенденцію до скорочення і знаходилась між незадовільним та небезпечним рівнями. Однак в 2018 році знову перейшла межу небезпечного рівня (18%), що стало результатом низького життєвого рівня населення та дестабілізаційних процесів у всіх сферах економіки.

Негативні тенденції при формуванні грошово-кредитної безпеки підтверджував і показник питомої ваги довгострокових кредитів у загальному обсязі наданих кредитів, скорегований на курсову різницю. Даний індикатор впродовж всього досліджуваного періоду потрапляв в критичний діапазон, а у 2014, 2015, 2016 та 2018 роках знаходився на рівні нижче критичного (25%), що вказувало на зменшення інвестицій в економіку України та катастрофічний стан у сфері довгострокового кредитування її суб'єктів.

Критичний рівень грошово-кредитної безпеки спостерігався і за показником загального обсягу вивезення фінансових ресурсів за межі країни. При оптимальному значенні індикатора не більше 2 млрд. дол. США, обсяг вивезення фінансових ресурсів в аналізованому періоді перевищив 10 млрд. дол. США, а тому в 2014, 2017 та 2018 роках потрапив у діапазон між небезпечним та критичним рівнями, а у 2015 та 2016 рр. - перевищив критичний.

Комплексна оцінка індикаторів грошово-кредитної безпеки засвідчила наявність низки загроз, які негативно вплинули на стан

фінансової складової економічної безпеки України. Це зумовило необхідність інтегрального оцінювання стану грошово-кредитної системи держави з позицій адекватного та своєчасного реагування на внутрішні та зовнішні дестабілізуючі фактори.

Порядок визначення інтегрального індексу грошово-кредитної безпеки передбачено Методичними рекомендаціями щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затвердженими наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277[5].

Значення інтегрального індексу грошово-кредитної безпеки може знаходитися в діапазоні від 0 до 1. Причому 1 є найкращим значенням показника, за якого рівень безпеки вважається оптимальним, а 0 – найгіршим, де рівень безпеки оцінюється як мінімальний або абсолютно небезпечний.

Рівень інтегрального індикатора грошово-кредитної безпеки України у 2014-2018 роках наведено у табл.2.

Таблиця 2

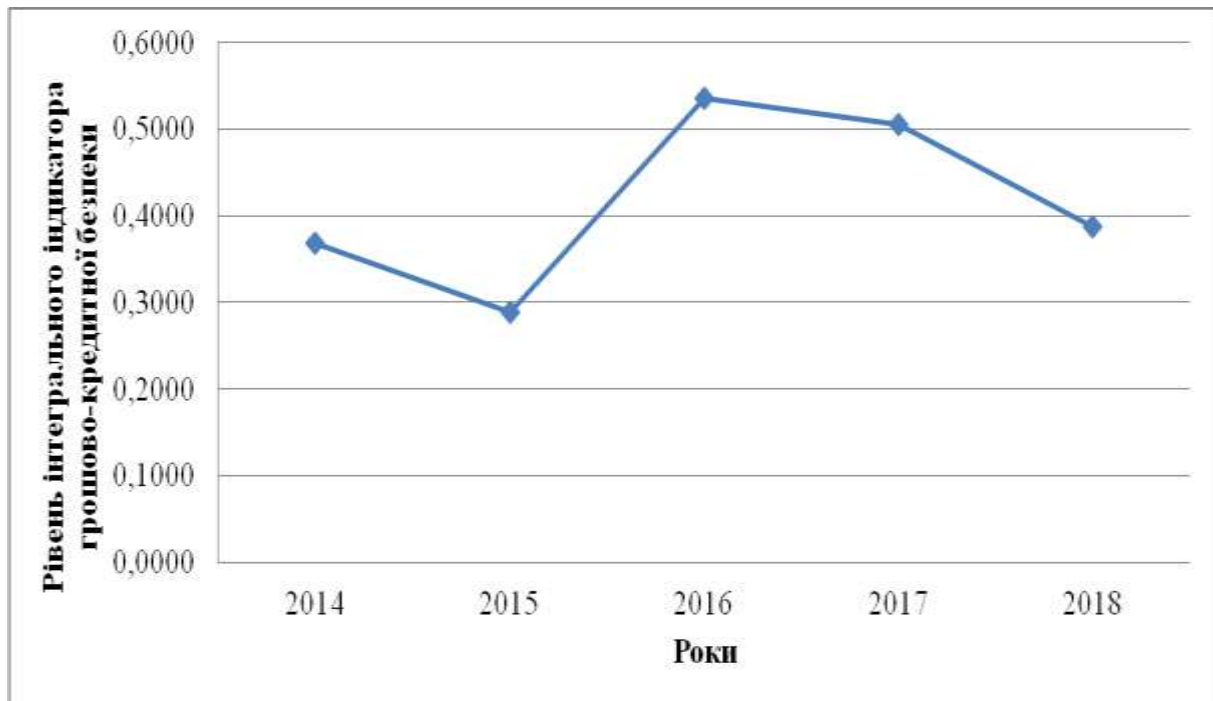
**Рівень інтегрального індикатора грошово-кредитної безпеки України
у 2014-2018 роках**

Показник	Роки					Порогові значення індикатора (оптимальний, задовільний, незадовільний, небезпечний, критичний, абсолютно небезпечний)
	2014	2015	2016	2017	2018	
Інтегральний індикатор грошово-кредитної безпеки України	0,3678	0,2891	0,5356	0,5063	0,3869	1 0,8 0,6 0,4 0,2 0

Джерело: складено авторами на основі [5; 7; 8]

Значення інтегрального індикатора грошово-кредитної безпеки України, наведені у табл. 2, демонструють дуже низький рівень захищеності грошово-кредитної сфери від зовнішніх і внутрішніх впливів з тенденцією до його погіршення. Найнижчий рівень грошово-кредитної безпеки спостерігався у 2015 році і був наближений до критичної позначки (0,2), а свого найвищого рівня безпеки (наближений до незадовільного – 0,6) грошово-кредитна система досягла у 2016 році.

Динаміку інтегрального індикатора грошово-кредитної безпеки України у 2014-2018 роках зображено на рис.1.

Рис. 1. Динаміка інтегрального індикатора грошово-кредитної безпеки України у 2014-2018 роках

Джерело: розраховано авторами

Проведена оцінка грошово-кредитної безпеки України за 2014-2018 рр. показала стабільно низький рівень її протистояння внутрішнім і зовнішнім викликам та загрозам. Незначне підвищення індикаторів грошово-кредитної безпеки у 2016-2017 роках не зберегло позитивної тенденції, а їх подальше зниження у 2018 році вказує на нестабільну ситуацію у фінансовій сфері України та засвідчує поглиблення кризового

стану у монетарній сфері. При цьому особливо значних втрат вітчизняній грошово-кредитній системі завдало тривале та виснажливе протистояння у гібридній війні у результаті чого негативна динаміка індикаторів грошово-кредитної безпеки держави лише поглибилася. Це зумовлює необхідність розробки дієвих заходів щодо забезпечення безпеки у монетарній сфері.

Для подолання кризових явищ, вважаємо за доцільне визначити такі напрями зміцнення грошово-кредитної безпеки України в сучасних умовах:

- зменшення частки готівки поза банками в загальному обсязі грошової маси шляхом відновлення довіри до банківської системи, збільшення обсягів безготівкових розрахунків при сплаті населенням за товари та послуги і, як наслідок, зниження частки «тіньової економіки»;
- забезпечення здорової конкуренції на грошово-кредитному ринку, що сприятиме скороченню різниці між процентними ставками за наданими кредитами та залученими депозитами;
- припинення (або зменшення) непродуктивного відтоку капіталу із української економіки для підвищення рівня грошово-кредитної безпеки;
- подальша лібералізація процентної політики НБУ;
- проведення Національним банком України виваженої монетарної політики спрямованої на зниження рівня інфляції та стимулювання економічного зростання;
- оптимізація споживчого кредитування домогосподарств через підвищення вимог до оцінки платоспроможності позичальників і забезпеченості кредитів;
- активізація роботи щодо залучення коштів фізичних осіб на довгостроковій основі та запобігання їх відтоку в подальшому.

Реалізація вказаних заходів дозволить підвищити рівень грошово-

кредитної безпеки тільки за повної взаємодії на всіх ієрархічних рівнях управління фінансовою системою.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, поточний стан грошово-кредитної безпеки України наблизений до критичного, що ускладнює реалізацію національних економічних інтересів, становить загрозу незалежному державному існуванню та добробуту населення, а тому потребує негайної реалізації заходів щодо підвищення рівня захищеності національної економіки. Пошук ефективних інструментів реалізації державної політики у фінансовій та грошово-кредитній сферах вимагає розробки підходів до оцінювання результативності запровадження режиму інфляційного таргетування на стан грошово-кредитного ринку та рівень монетарної складової фінансової безпеки країни.

Література

1. Гудзовата О. О. Чинники та функціональні особливості розвитку грошово-кредитної сфери в контексті формування системних характеристик фінансової безпеки держави. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Економіка та менеджмент». Одеса, 2017. Вип. 26, ч. 2. С. 83-87
2. Доценко І. О. Грошово-кредитна безпека як складова фінансової безпеки держави. Вісник Черкаського університету. Серія «Економічні науки». 2015. № 12. С. 9-13.
3. Дячек С. М., Панасюк О. О. Грошово-кредитна безпека України: сутність, загрози, оцінка. Вісник ЖДТУ. 2013. № 2. С. 227-233.
4. Мартиненко В.В. Теоретико-методичні засади оцінки економічної безпеки національної економіки. Економічний простір. 2015. № 93. С.131-140.
5. Наказ Міністерства економіки України «Про затвердження

Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» від 29.10.2013 р. № 1277. URL: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm

6. Рожко О. Д., Алексанян Р. М. Грошово-кредитна безпека України та шляхи її забезпечення. Інтернаука. 2017. № 2. Т. 2. С. 120–125.
7. Офіційне інтернет-представництво Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua>
8. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua>

References

1. Gudzovata, O. O. (2017). Chynnyky ta funkcionalni osoblyvosti rozvytku groshovo-kredytnoi sfery v konteksti formuvannia systemnykh harakterystyk finansovoi bezpeku derzhavy. [Factors and functional features of the development of the monetary sphere in the context of the formation of systemic characteristics of financial security of the state]. *Naukovui visnyk Mizhnarodnogo humanitarnogo universytetu*, 26, 83-87.
2. Dotsenko, I. O. (2015) Hroshovo-kredytna bezpeka yak skladova finansovoi bezpeky derzhavy [Monetary and financial security as a component of financial security of the state]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu*, 12: 9-13.
3. Diachek, S. M., and Panasiuk, O. O. (2013) Hroshovo-kredytna bezpeka Ukrainy: sutnist, zahrozy, otsinka [Monetary and financial security of Ukraine: essence, threats, assessment]. *Visnyk ZhDTU*, 2: 227-233.
4. Martynenko, V.V. (2015) Teoretyko-metodychni zasady otsinky ekonomichnoi bezpeky natsionalnoi ekonomiky [Theoretical and methodological foundations of the assessment of economic security of the national economy]. *Ekonomichnyi prostir*, 93. 131-140.
5. Nakaz Ministerstva ekonomiky Ukrainy Pro zatverdjenjji metodychnih

rekomentatsiy shchodo rozrahunku rivnji ekonomichnoi bezpeky Ukrainy [Legal Act of Ukraine] (2013). URL: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm

6. Rozhko, O. D., and Aleksanian, R. M., (2017) Hroshovo-kredytna bezpeka Ukrainy ta shliakhy yii zabezpechennia. [Monetary and financial security of Ukraine and ways of providing it]. Internauka, 2. 120-125.
7. Ofitsiine internet-predstavnytstvo Natsionalnoho banku Ukrainy. URL: <https://bank.gov.ua>
8. Ofitsiinyi veb-sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. URL: <http://ukrstat.gov.ua>